

Nu går vi till söndagsskolan!

Med moderna prioriteringar finns allt mindre tid för barn och för introduktion och undervisning av barnen i kristen tro. Katekesen är borttagen från både skola och konfirmationsundervisning. Ett barns exponering för en mammas tillit till Guds hjälp i den svåra stunden begränsas till ett minimum genom långa förskoledagar. I stället får barnet ofta i första hand möta otrons förhållningssätt – i glädje och sorg – hos de vuxna som omger det. Betydelsen av undervisning i den kristna tron i andra sammanhang blir med den bakgrunden desto mer angeläget. Daglig bibelläsning med barnet hemma och samlingar för barn i missionshus och kyrka bör högprioriteras. Särskilt söndagsskolans plats och kallelse är av största vikt. Vi har bitt ELM Syd-anställda Sofia Ödman, Stockholm, att skriva om några viktiga frågeställningar för söndagsskolan. Vi får det historiska perspektivet på köpet.

I den här artikeln ska jag försöka dela med mig av olika tankar kring söndagsskolan. Var kommer begreppet ifrån? Varför har vi söndagsskola och hur har den vuxit fram? Vad är söndagsskola i dag och vilka utmaningar kan vi möta?

SÖNDAGSSKOLANS GRUND

När söndagsskolor uppstod på 1800-talet kunde ordet ha två olika betydelser. Antingen menade man den undervisning som kyrka och församlingar (eller institutioner

med helt andra ideologier) ordnade för sina barn på söndagar. Eller så menade man en allmän kunskapsskola som startades av filantropiska skäl på grund av att många barn arbetade på vardagarna och inte kunde gå i skola då.¹ Den senare betydelsen av söndagsskola lämnar vi därefter i den här artikeln.

Vad betyder begreppet söndagsskola i dag? Ofta betyder det ungefär ”det barnen går iväg och gör under gudstjänsttid, medan de vuxna sitter kvar på den stora gudstjänsten”.

Vi börjar med att reflektera över att kristna samlas på söndagar. Varför gör vi det? Efter Jesu uppståndelse på en söndag – på den första dagen i veckan (Matt. 28:1) – började de kristna samlas till gudstjänst på söndagen.² (Lördagen som var sabbat räknades som den sjunde dagen.) De samlades för bibelundervisning, bön, gemenskap och nattvard.³ Detta skedde inte uteslutande på söndagar. Vi kan läsa i Kolosserbrevet att Paulus uppmanar församlingen där att träffas och vägleda varandra med psalmer, hymner och andlig sång (Kol. 3:16). I Hebrerbrevet får mottagarna en uppmaning att inte försumma sina sammankomster (Hebr.

10:25). Gudstjänstfirande var viktigt redan bland de första kristna.

Men hur är det då med barnen, när vi samlas till gudstjänst? Vi ser i Bibeln hur barnen och barndomen lyfts fram. Jesus kallar barnen till sig (Matt. 19:14). Han säger att Guds rike tillhör dem, gör barnen till förebilder och talar om hur allvarligt läget är för den som förleder ett barn (Matt. 18:1–6). Barnen har alltså del i Guds rike, de får ta plats när vi samlas och det är viktigt hur vi vägleder dem. I 5 Mos. 6 lyfts vikten av undervisning av barn fram.⁴ Huvudplatsen för denna är hemmet, men eftersom undervisning i Nya testamentet är en del av vad som äger rum vid sammankomsterna, kan man tänka att undervisning av barnen är viktig där också. Paulus pekar också på detta när han uppmanar Timoteus att inte glömma det han lärt sig och de lärare han haft under barnaåren (2 Tim. 3:14–15). Att träffas för gemenskap, bön och undervisning verkar vara lika viktigt för barnen som för de vuxna. Ja, men då kan vi väl vara alla tillsammans på gudstjänsterna?

Vi funderar vidare kring detta med skola. Begreppet söndagsskola är något vi starkt förknippar med barn (även om söndagsskola för vuxna förekommer). Behövs det en särskild söndagsskola för barn? När jag läser bland annat breven i Nya testamentet tycker jag att det är slående hur väl författarna försöker kommunicera på ett sätt som mottagarna ska kunna förstå. Det är lönlöst att Paulus kommer med undervisning och uppmaningar till församlingen i Korint om han inte gör det så att de förstår. Paulus kan tala om att han har varit som en jude för judar, som en som står utan lag för de som står utan lag, för de svaga har han blivit svag.

För alla har han blivit allt (1 Kor. 9:20–22). Han anpassade alltså sitt sätt att vara och tala beroende på vilka han mötte. Han tummade aldrig på innehållet i evangeliet, men han förpackade det på olika sätt, för att så många som möjligt skulle få lära känna Jesus och följa honom. Finns det en tillämpning för barnen här? Jag tror det. När Nehemja har lett arbetet med att bygga upp Jerusalems murar och det är dags att läsa upp lagen står det att alla som var mogna nog, alltså gamla nog (märk väl, inte nödvändigtvis vuxna), stod och lyssnade (Neh. 8:2). Det verkar i förkunnelse och undervisning finnas en aspekt av att tala på rätt sätt till personer med olika grad av mognad. Därför behöver vi i församlingens undervisning se till att varje ålder får en undervisning som är väl anpassad till just den åldern.

Barn behöver variation i vad som händer, de behöver få röra på sig, de behöver få använda alla sina sinnen och visuellt se, inte bara höra, undervisningen. Läraren kan behöva använda andra ord, tala kortare och interagera mer med barnen. De behöver bli sedda som individer och få egna gudsmöten.

Därför måste vi ge barn en undervisning som de förstår och kan tillämpa i sina liv. Det är inte tillräckligt att genomgående ha åldersblandade gudstjänster eller verksamheter, även om det finns en stor vinst i dessa också. Vi behöver också, barn likaväl som vuxna, få undervisning anpassad för just oss. I kristenheten i Sverige kallas barnens undervisning och gudstjänst ofta för söndagsskola.

SÖNDAGSSKOLANS HISTORIA

Söndagsskola uppstod inom 1800-talets väckelserörelser med inspiration från Eng-

Behövs det en särskild söndagsskola för barn?

land. Så tidigt som 1832 hade den meto- distiske missionären George Scott noterat stora kunskapsbrister i den kristna tron bland stockholmsbarnen och han propage- rade i tidningen *Budbäraren* för söndags- skolor. Den första söndagsskolan i nutida mening startades 1851 i Stockholm av den baptistiske bokförläggaren Per Palmqvist och ungefär samtidigt på kyrkligt håll av Betty Ehrenborg. Det fanns också vid samma tid några studenter i Uppsala som öppnade söndagsskola där. Vid baptisternas första årskonferens 1857 beslöts att samti- ga församlingar skulle ordna söndagsskola. I verkligheten var det 15 år senare unge- får hälften av dessa församlingar som hade söndagsskola. Efter Ehrenborgs initiativ till söndagsskola i Svenska kyrkan spreds idé- erna och 1879 fanns det i Stockholms stift söndagsskola i 94 av 204 församlingar.⁵

Söndagsskolan var ett bra sätt att ge lek- folk ansvar, tyckte många präster. Söndags- skoleföreningar bildades, både för att bevara Svenska kyrkans lära och för att markera att söndagsskolan var något annat än kyrkoför- samlingens egen verksamhet. Inomkyrkliga missionsrörelser stöttade ofta det arbetet. Den kyrkliga söndagsskolan kunde under 1800-talets senare del gå till ungefär så att man på söndag morgon eller eftermiddag samlade alla barn för sång och bön. Sedan hade en överlärarinna en lektion i katekesen eller över någon gammaltestamentlig text. Därefter delades barnen upp i grupper där man ägnade sig åt Nya testamentet. Ofta fick barnen en bibelvers att lära sig utantill till följande söndag.⁶

Söndagsskolan växte med tiden och år 1900 gick nästan 30% av alla skolpliktiga barn i Sverige i söndagsskola. Söndags-

skoleorganisationerna över landet var ofta samarbeten mellan baptister, kyrkfolk och missionsvänner m.fl. Man upplevde att man hade ett gemensamt intresse och att man kunde hjälpas åt med bland annat undervis- ningsplaner. Detta ekumeniska tänk är in- tressant att jämföra med det söndagsskole- nätverk som ELM Syd i dag sitter med i och som vill ge Jesus till barnen, bland annat genom ledarkonferenser.

En del präster i kyrkan såg i slutet av 1800-talet på söndagsskolan med skepsis. En anledning till denna tveksamhet var att kyrkan hade gemensam söndagsskoleorga- nisation med baptister och metodister och att bibelundervisningen i söndagsskolan frikopplades från tros läran. Andra skäl var att prästerna tyckte att den kyrkliga fostran av barnen huvudsakligen skulle ske i hem- met och att traditionen att barnen skulle gå med sina föräldrar i gudstjänsten inte skulle brytas. Man ansåg också att kyrkans dopun- dervisning var folkskolans uppgift.⁷

När kyrkan på 1880-talet såg att varken hemmens eller folkskolans kristendoms- undervisning fungerade tillfredsställande svängde prästerna i fråga om behovet av undervisning för barnen, men man hade en alternativ strategi. Det skulle ordnas sär- skilda barn gudstjänster. Det var rätt sätt för kyrkan att undervisa barn, så att de in- tegrerades i församlinglivet och blev fost- rade till en glädje i högmässan. Särskilda gudstjänstordningar med enklare liturgi, åldersanpassade predikningar och mycket sång togs fram.⁸

Det fanns alltså en spänning mellan sön- dagsskola och barn gudstjänster i Svenska kyrkan; ingendera mötesform konkurrerade ut den andra. Vid kyrkomötet 1909 bestäm-

I söndags- skolan fanns ett fokus på att barnen skulle få undervisning

des att diakonistyrelsen skulle ha ansvaret för söndagsskolan. Både söndagsskola och barn gudstjänster har sedan dess funnits med inom ramen för kyrkans verksamhet.⁹

SÖNDAGSSKOLA I DAG

Spänningen mellan den med baptisterna förknippade söndagsskolan och de i Svenska kyrkan framtagna barn gudstjänsterna för dryga hundra år sedan är intressant. I söndagsskolan fanns ett fokus på att barnen skulle få undervisning, i barn gudstjänsterna att barnen skulle ledas in i gudstjänstlivet. Så det var två olika syften. Ändå hade man samma strategiska eller pedagogiska tänkesätt. Undervisning eller gudstjänst skulle anpassas så att barnen kunde förstå och ta till sig innehållet.

Vad har det blivit av detta tänkesätt? Under 1900-talet hände mycket både kring söndagsskolor och barn gudstjänster. Söndagsskolan hade en storhetstid under 1940–60-talen. Vi kunde ägna resten av artikeln åt att beskriva denna historia, men jag skulle i stället vilja jämföra den tidiga söndagsskolan och barn gudstjänsterna med hur det kan se ut i dag i söndagsskolan. Fokuserar vi på undervisning eller gudstjänst eller på något helt annat?

Det finns några saker som jag tänker att söndagsskola inte är, men som vi ibland har gjort den till. Söndagsskola är inte barnpassning eller förvaring, för att de vuxna ska få vara ifred. Söndagsskola är inte enbart en rolig och trevlig gemenskap. Inte heller är söndagsskola det viktigaste forumet för barns kristna fostran. Söndagsskola är alltså inte ”något helt annat”, utan precis som vid förra sekelskiftet handlar det om undervisning och gudstjänst.

På många håll talar man om söndagsskolan som barnens gudstjänst. Eller så säger man när man börjar – alla åldrar tillsammans – att det är allas gudstjänst. I gudstjänsten delar vi på oss en stund, för att var och en ska få undervisning anpassad till sin ålder, för att sedan återförenas i slutet av gudstjänsten. Oavsett vilket namn man har på verksamheten för barn på söndagar, finns det på många platser en idé om att vi firar gudstjänst med barnen. Och i den gudstjänsten ingår undervisning, precis som det gör för de vuxna i predikan.

SKATTEN

Som exempel på hur man kan bygga en söndagsskola med den inriktningen vill jag lyfta fram söndagsskolematerialet *Skatten – På äventyr med Gud*.¹⁰ Jag har arbetat ideellt med *Skatten* och som anställd ända sedan materialet 2012 lanserades i Sverige av ”Salt – Barn och unga i EFS”. Materialet har tagits fram i Norge, med en svensk representant i redaktionsrådet. I *Skatten* framträder tre saker som visar på ett helhetsgrepp kring barn och söndagsskola. Det finns dels en hög syn på barns möjlighet till relation med Gud och till lärjungaskap, dels en vision att ge Bibelns berättelser till barn och till sist en gudstjänstpräglad syn på vad söndagsskola är.

I *Skattens* åtta teser om barn och tro talas det om att barnets tro har samma värde som den vuxnes, att den är förebildlig, under utveckling och att den utmanar den vuxne.¹¹ I mötet med barnen i kyrkan måste vi ta barnen på allvar. Att ha en åldersanpassad söndagsskola handlar inte om att banalisera barnets relation, tvärtom! Det är för att vi tar barnet på allvar som vi i gudstjänsten

vill möta dem och hjälpa dem att fördjupas i sin gudsrelation.

Skatten har Bibeln i fokus och vill ge Bibelns berättelser till barn. När vi har söndagsskola är det viktigt att låta Gud tala genom Bibeln och att vi arbetar med att förmedla bibelberättelserna på ett pedagogiskt och relevant sätt. Det är också viktigt att låta barnen reagera eller ge respons på bibeltexten. I *Skatten* finns det ett moment av eftertanke – en möjlighet att bli stilla, fundera, samtala och bearbeta. Vi ledare kan ha en tendens att ge barnen färdiga tolkningar av bibelberättelserna samt tro att det inte går att få barnen lugna för en stilla stund. Här har *Skatten* utmanat mig och gett positiva erfarenheter.

Upplägget i *Skatten* är mycket som ett gudstjänstupplägg, med gemenskap, berättelse, eftertanke, uppdrag och avslutning.¹² Det gör att söndagsskolan inte bara blir en lösryckt del i något annat, utan barnen får en helhet med sig, och det är även lätt att integrera söndagsskolan i den stora gudstjänsten genom att inleda gemenskapsdelen i den stora gudstjänsten och att även avsluta tillsammans.

Vi har mycket att vinna på att tänka utifrån dessa tre aspekter när vi planerar vår söndagsskola, oavsett vilket material vi använder.

SÖNDAGSSKOLANS UTMANINGAR

När jag började arbeta med söndagsskola i början av 2000-talet fanns det inte så mycket materiel att välja på. Sedan dess har det hänt mycket. Det har kommit åtskilligt gott materiel och jag ser en större medvetenhet kring att söndagsskola är barnens gudstjänst och fler möjligheter för ledare

att rustas för sin uppgift. Finns det då några utmaningar för söndagsskolan i dag?

En stor utmaning för söndagsskolan, och all barnverksamhet med undervisning för barn, är vad vi ger barnen för teologi. I anpassningen till barnen görs alltför ofta misstaget att förenkla bibeltexterna så att teologin förvanskas och barnen bara får med sig bara moralexempel. Jag har både en och två gånger förvånats i mina förberedelser över hur söndagsskolbarnen likställs med till exempel David i berättelsen om när han besegrar Goliat. Poängen blir att barnen kan besegra motståndet i sitt liv, precis som David kunde besegra den stora jätten. I stället borde barnen likställas med den rädda armén och Jesus med David.

Hanna Cajdert, tidigare student på Akademi för ledarskap och teologi (ALT, Örebro), har i sin kandidatuppsats gjort en analys av barnsyn och budskap i söndagsskolmaterialet *Leva Livet*.¹³ Cajdert sammanfattar med orden: "Analysen av materialet visade att målet för människans relation med Gud är att hon ska vara Guds medhjälpare, genom att leva efter de regler som Gud har gett henne i Bibeln. Hennes möjligheter att uppnå målet hänger framförallt på hennes egen kompetens, men också på hjälp och stöd ifrån Gud. Det som begränsar henne från att kunna uppnå målet är hennes bristande självkänsla och tro på sin förmåga."¹⁴

Här syns problem både i att det är barnet och inte Gud som hamnar i centrum i berättelsen, att det blir ett moralistiskt i stället för ett nådefullt lärjungaskap och att det är dålig självkänsla och inte synd som gör att barnet misslyckas. Jag tror tyvärr inte att *Leva livet* är ensam om att ha dessa

Här finns en stor utmaning till dem som tänker strategiskt kring söndagsskola och material. Vilken teologi vill vi ska prägla det vi gör?

drag. Söndagsskolans innehåll är påverkat av den nutida barnsynen, men det är viktigt att söka anpassa bibelberättelser utan att förvanska dem. Här finns en stor utmaning till dem som tänker strategiskt kring söndagsskola och material. Vilken teologi vill vi ska prägla det vi gör?

En annan stor utmaning för söndagsskolan är att innehållet kan bli lösryckt i relation till Bibeln eller irrelevant i relation till livet. Vi plockar ofta våra favoritberättelser ur Bibeln, som vi tror passar barnen, men kanske missar att ge den röda tråden i Bibelns och Guds stora berättelse. Barnen får då ingen helhetsbild av Bibelns budskap.

Söndagsskolan kan även bli irrelevant i relation till barnens liv. Det blir något som sker på söndagar, men inte hemma och inte i det verkliga och vardagliga livet. Om vi inte relaterar det vi talar om till barnens vardag och ger barnen goda skäl för att kristen

tro och Bibeln är förnuftigt att tro på, kan de komma att tappa tron i mötet med världen. Här har apologetiken en viktig uppgift. Det har också börjat märkas i debatter och bokutgivning.¹⁵

Under innevarande läsår lyfter barntidningen *Droppen* apologetik genom att ta upp knepiga frågor i varje nummer. Det finns utmaningar i hur man talar med barn om ursprungsfrågor, sannings- och identitetsfrågor, men om vi inte behandlar dessa ämnen lämnar vi walkover i förhållande till de allmänt rådande förhållningssätten i samhället. Vi måste bygga hållbart från början, vi kan inte tänka att det där med apologetik ordnar ungdomsledarna, prästerna och predikanterna senare. Då kan vi i söndagsskolan redan ha gett en så pass skev och irrelevant bild av Gud och kristen tro, att det inte går att rätta till. Vi måste ta uppdraget med barnens undervisning och lärjungaskap på allvar!

SÖNDAGSSKOLAN FORTSÄTTER

Söndagsskolan hade sin början i mitten av 1800-talet utifrån behovet av att stärka hemmens och skolans undervisning av barnen. I dag kan vi fortfarande säga att hemmen, i den mån barnen kommer från kristna hem, har huvudansvaret för barnens kristna fostran, men söndagsskolan är ett oerhört viktigt komplement till detta. I relation till skolan kan man inte längre tala om att söndagsskolan är ett komplement, eftersom

skolan överlag inte har något av den traditionella kristendomsundervisningen kvar. Här måste i stället söndagsskolan rusta barnen för att kunna möta skolvärlden och undervisningen där. Det kan tyckas som ett stort och kanske omöjligt uppdrag – men med Guds nåd går det!

Sofia Ödman

Barnmaterielansvarig ELM Syd, Stockholm

1. Bexell, Oloph, *Sveriges kyrkohistoria*. 7. Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid, Stockholm 2003, s. 60
2. "Den första dagen efter sabbaten var vi samlade för att bryta brödet" (Apg. 20:7). "På första veckodagen ska var och en av er hemma lägga undan ..." (1 Kor. 16:2).
3. "De höll troget fast vid apostlarnas undervisning och vid gemenskapen, brödsbrytelsen och bönerna" (Apg. 2:42).
4. "Dessa ord som jag i dag befäller dig ska du lägga på hjärtat. Du ska inskräpa dem hos dina barn och tala om dem när du sitter i ditt hus och när du går på vägen, när du lägger dig och när du stiger upp. Du ska binda dem som ett tecken på din hand, och de ska vara som en påminnelse på din panna. Och du ska skriva dem på dörrposterna i ditt hus och på dina portar." (5 Mos. 6:6–9)
5. Bexell, s. 60
6. Bexell, s. 227. Söndagsskolan har historiskt haft och har även i dag inslag av diakoni, evangelisation och mission. Jag väljer att

- inte gå in på dessa aspekter i den här artikeln.
7. Bexell, s. 227
 8. Bexell, s. 228
 9. Bexell, s. 229
 10. *Skatten – På äventyr med Gud*. Salt – Barn och unga i EFS. www.skatten.nu
 11. *Skatten – På äventyr med Gud*. Ledarhäfte. Uppsala: Salt – Barn och unga i EFS, s. 14–15
 12. *Skatten* ledarhäfte, s. 17
 13. *Leva Livet*, Pingst Ung. leva-livet.pingstung.se
 14. Cajdert, Hanna, *Guds medhjälpare*. En studie av barnsyn och budskap i *Leva Livets* undervisningsmaterial för söndagsskola, Örebro 2019, s. 42
 15. Jfr t.ex. t Strobel, Lee, *Fallet mirakel för barn*. Forshaga 2019, och Grenholm, Micael, "Apologetik – vi måste rusta barnen", *Dagen* 2019-08-21, <https://www.dagen.se/debatt>

Litteratur

- Bexell, Oloph, *Sveriges kyrkohistoria*. 7. *Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid*. Stockholm 2003
- Skatten – På äventyr med Gud*. Salt – Barn och unga i EFS, www.skatten.nu
- Skatten – På äventyr med Gud*. Ledarhäfte. Uppsala: Salt – Barn och unga i EFS
- Cajdert, Hanna, *Guds medhjälpare*. En studie av barnsyn och bud-

- skap i *Leva Livets* undervisningsmaterial för söndagsskola, Örebro 2019
- Leva Livet*, Pingst Ung, leva-livet.pingstung.se
- Strobel, Lee, *Fallet mirakel för barn*. Forshaga 2019
- Grenholm, Micael, "Apologetik – vi måste rusta barnen", *Dagen* 2019-08-21, <https://www.dagen.se/debatt>